

Нада Борош

# Неки проблеми архива Србије\*

**АПСТРАКТУМ:** *Рад се бави развојем архивске службе у Југославији и Србији, радом архива у Војводини после доношења закона „Омнибус“, недостатком школа за обуку кадрова, нерешеним статусним питањима архива и потребом доношења стратегије развоја архивске службе у Србији.*

**КЉУЧНЕ РЕЧИ:** *архивска служба у Србији, односно Војводини, архивски савети, статусни проблеми, школовање кадрова, стратешки проблеми*

## Стање архива

„Само написан догађај живи и пошто се завршио“, написао је нобеловац Иво Андрић, који овом реченицом само потврђује да сазнања из прошлости, утемељена на архивским документима, омогућавају разумевање садашњости и креирање будућности. Савремени свет сврстава институције архива у сам врх не само културне него и државне стратегије пошто је питање архива питање државног и националног достојанства.

Идеја о заштити докумената насталих радом државних органа код Срба се јавила половином XIX века. Од идеје до реализације прошло је 50 година, јер је на самој прекретници векова 1900. године почела рад прва Државна архива у Београду. Основана је по узору на архивску организацију Француске, која је у то време обележавала 100-годишњицу рада.

Зграда Архива Србије саграђена је 28 година после оснивања првог Државног архива и њена лепота и монументалност сведоче да је у Краљевини Југославији било озбиљних намера да се организује архивска служба. Те идеје нису потпуно реализоване, мада је 1926. године основан данашњи Архив Војводине и неки други архиви на бившим југословенским просторима.

---

\* Излагање на међународном научном скупу „Први суботички архивски дан“, одржаном 23. септембра 2008. у Суботици. Поред учесника из Србије, скупу су присуствовали архивисти из Хрватске, Мађарске и Босне и Херцеговине.

У периоду после Другог светског рата, у време стварања и изградње социјалистичке Југославије, устројена је архивска служба на подручју целе земље. Основани су Државни архив ФНРЈ, републички, покрајински, градски и међуопштински архиви, као и архиви појединих државних установа и институција. Мрежа тих архива представљала је основ за развој једнообразне архивске службе Југославије. Она није у потпуности заживела, али су за координацију рада између архива постојали Главни архивски савет Југославије и републички архивски савети, који су доносили упутства, препоруке и друге смернице за стручне послове. Већина архива у земљи поштовала је та стручна упутства, па је у извесној мери успостављена једнообразност рада. Уколико је долазило до одступања, постојао је увид у рад архива који нису у потпуности поштовали та упутства. Стручни састанци, конгреси архивских радника Југославије, семинари, саветовања и други видови сарадње коришћени су за размену искустава на заједничким архивистичким пословима.

Танушну нит једнообразног развоја архивске службе Југославије прекинуле су ратне 90-те године XX века које су уназадиле архивску службу Србије, отргле је из међународних архивских асоцијација и вратиле је за неколико деценија уназад. На почетку XXI века та служба се поново нашла на почетку свог развојног пута.

Архивска служба Србије данас ради углавном користећи стручна искуства из 1980-их година, мада се последњих година чине напори да се осавремени рад у архивима и успоставе покидане везе са архивима у окружењу, Европи и свету. Наслеђена организација архивске службе донекле је измењена усвајањем Закона о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине, познатијег као „Омнибус“, јуна 2002. године,<sup>1</sup> којим је, у чл. 1, Архиву Војводине враћена матичност за подручје Војводине.

Та чињеница омогућила је обнову Друштва архивских радника Војводине – ДАРВ-а, које у оквиру статутарних могућности ради на осавремењавању стручног рада и повезивању са струковним удружењима у окружењу. Крајем 2006. године, заједно са Архивом Војводине, организовано је међународно саветовање у Новом Саду на којем су размењена искуства у сређивању архивских фондова из области правосуђа. На истом саветовању први пут су у Србији представљена два стручна архивска стандарда, који се у светској архивистици примењују више од десет година. Ти стандарди су: ИСАД (Г), *Општи међународни стандард за опис архивске грађе* и ИСААР (ЦПФ), *Међународни стандард архивског нормативног записа за правна, физичка лица и породице*. Колико је аутору ових редова познато, ови стандарди се веома мало примењују у архивима Србије. Изузетак је Архив града Београда и можда још по неки архиви.

Матична служба Архива Војводине направила је још један корак напред издавањем *Упутства за израду аналитичког инвентара у електрон-*

---

<sup>1</sup> *Службени гласник Републике Србије*, бр. 6/2002.

ском облику. У њему треба урадити још неке измене, али Упутство је применљиво и користи га већи број војвођанских архива.

Велики проблем српске архивистике представља недостатак институција за школовање архивског кадра. У већини архива долази до смене генерација, одлазе искусни архивски радници које замењују необучене младе колеге. Архивске установе су у оспособљавању и обуци нових радника препуштене саме себи. Поједини архиви нису у могућности да обаве тај посао због недостатка старог стручног кадра. Последице таквог стања веома су изражене код неких архива, јер се запоставља основна стручна делатност у односу на споредне као што су изложбена делатност, издаваштво, сређивање регистратура ван архива.

Архиви имају велике проблеме у погледу свог статуса. У Србији, осим матичних архива Србије и Војводине, и градских архива, са јасно назначеним оснивачима, у другим архивима не постоји акт о њиховом оснивању, или је он застарео и не одговара променама насталим после 2000. године. Колико је статус архива нејасан и недефинисан најбоље дочарава решење Министарства културе и јавног информисања од 27. децембра 2002, којим је регулисано да регионални архиви, који су се до тада једнообразно финансирани преко Министарства културе, пређу на буџет општина. Тај потез владе Србије био је додатни шамар за архивску службу, јер многе општине нису биле спремне да прихвате још једну непрофитабилну културну установу. Иако се архивска служба донекле консолидовала, у многим архивима последице оваквог финансирања осећају се и данас. Архивске установе се у садашњим нестатусним условима довијају како најбоље знају и умеју, а углавном од руководства општине или града који их финансира зависи способности руководиоца да обезбеде средства за плате и опрему. Пример је и последња *Уредба Владе Србије о изменама и допунама Уредбе о коефицијентима за обрачун и исплату плата запослених у јавним службама* донета 23. маја 2008. године,<sup>2</sup> која се ни данас не примењује у великом броју архива, као да не обавезује финансијере да је поштују. Због нерешеног оснивачког статуса архиви немају инструменте за примену Уредбе мимо воље и жеље финансијера. Слично је и са наплатом заосталих дугова од општина које финансирају програмске активности и делимично материјалне трошкове. Све се своди на способност директора да наплати дугове. Уколико успе, добро је, уколико не успе, опет је добро. Нити их ко прозива нити замера што не испуњавају своју законску обавезу према архивима.

У оваквој ситуацији неопходно је да држава реши статус архива и обавезе оснивача, јер они не смеју бити препуштени ничијој појединачној вољи – институционалној или личној. Приликом одређивања статуса архива држава мора да потврди њихов значај и сагледа могућност да архиви не остану само установе културе него да постану и државни органи. Наша је жеља да их финансира држава и да се она о њима брине, али уз јасно дефинисан статус.

---

<sup>2</sup> *Службени гласник Републике Србије*, бр. 24/2008.

Осим статусних архиви у Србији имају и стратешке проблеме, јер немају визију развоја, осмишљену стручну политику и заједнички развојни пут.

Неопходно је изградити *Пројекат стратегије развоја архивске делатности Србије*, у којем би се на основу детаљне анализе стања дефинисали приоритети развоја чији би гарант била држава. У пројекат стратегије морају се уградити европски и светски прописи из области архивистике, који ће омогућити примену најновијих достигнућа и приступ финансијским фондовима.

*Предлог Закона о архивској грађи и архивима (у Републици Србији)* предвиђа регулисање статуса архива и друга важна стручна решења. Надамо да ће на једном од следећих заседања републичког парламента бити усвојен и овај закон.

Решавањем стручних, статусних и стратешких проблема архивска служба у Републици Србији постаће оно што стварно и јесте – део европске и светске културне баштине.